

NOTAT

Overvåking av
Haldenvassdraget 2013

Hemnessjøen, Foto: NIVA

Forord

Haldenvassdraget vannområde har som mål å bedre vannkvaliteten i vassdraget. Fra og med 2005 er innsjøovervåkingen samordnet for en helhetlig overvåking av vassdraget.

Dette notatet er en enkel rapportering og sammenstiller de viktigste resultatene fra innsjøovervåkingen i 2013. Alle kjemiske måleresultater fra perioden 2005-2013 finnes på www.aquamonitor.no/ostfold.

Feltarbeidet er gjennomført av Howard B. Murtnes, på oppdrag for Vannområde Haldenvassdraget. NIVA har hatt ansvar for vannkjemiske analyser, analyser av planteplankton, og sammenstilling og tolkning av overvåkingsresultatene. Vi takker Vannområde Haldenvassdraget og daglig leder Finn Grimsrud for godt samarbeid.

Overvåkingsnotatet er skrevet av Sigrid Haande og Birger Skjelbred på NIVA.

Oslo, 3. mars 2014

Sigrid Haande

Innhold

FORORD	2
INNLEDNING	4
METODER	4
BJØRKELANGEN	6
RESULTATER	6
TILSTAND I 2013 I FORHOLD TIL MILJØMÅLENE	8
SKULERUDSJØEN	9
RESULTATER	9
TILSTAND I 2013 I FORHOLD TIL MILJØMÅLENE	11
RØDENESSJØEN	12
RESULTATER	12
TILSTAND I 2013 I FORHOLD TIL MILJØMÅLENE	14
AREMARKSJØEN	15
RESULTATER	15
TILSTAND I 2013 I FORHOLD TIL MILJØMÅLENE	17
FEMSIJØEN	18
RESULTATER	18
TILSTAND I 2013 I FORHOLD TIL MILJØMÅLENE	20
HEMNESSJØEN (ØGDEREN)	21
RESULTATER	21
TILSTAND I 2013 I FORHOLD TIL MILJØMÅLENE	23
SETTEN	24
MILJØTILSTANDEN I INNSJØENE SETT I FORHOLD TIL MILJØMÅLENE	26
REFERANSER	27

Innledning

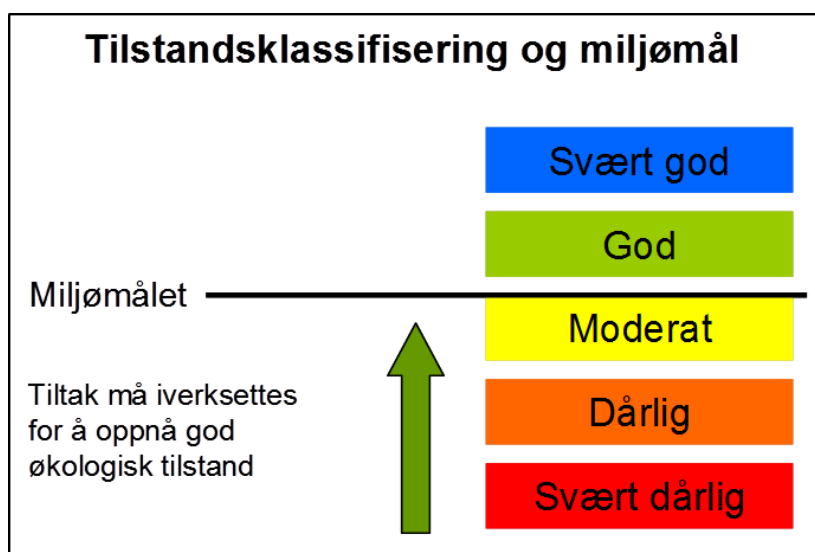
Vannkvaliteten i Haldenvassdraget blir overvåket via kjemiske og biologiske prøver i utvalgte innsjøer. Det er et mål for Haldenvassdraget vannområde å oppnå en bedring av vannkvaliteten i vassdraget. Det er derfor hensiktsmessig å samordne vassdragsovervåkingen på tvers av fylkesgrensene. En samordning av innsjøovervåkingen skjedde i 2005. Flere av innsjøene i Haldenvassdraget er påvirket av eutrofiering (overgjødning) og har problemer med oppblomstring av blågrønnalger (cyanobakterier).

Dette notatet er en kort oppsummering av de viktigste parameterne i 2013 og en sammenligning med måleresultater for perioden 2005-2013. Alle kjemiske måleresultater er fritt tilgjengelig på www.aquamonitor.no/ostfold. De utvalgte innsjøene som overvåkes er Bjørkelangen, Skulerudsjøen, Rødenessjøen, Aremarksjøen, Femsjøen og Hemnessjøen (Øgderen). Det ble også tatt prøver i Setten i 2013.

Metoder

Det ble gjennomført feltarbeid for fysisk-kjemiske parametre og planteplankton/klorofyll-a ti ganger i løpet av perioden juni-oktober. Feltarbeidet og videre analyser ble gjennomført etter standard metoder beskrevet i den reviderte klassifiseringsveilederen 02:2013 (Direktoratsgruppa, Vanndirektivet 2013).

En tilstandsklassifisering iht. vannforskriften er gjennomført for innsjøene i Haldenvassdraget. Prosedyre for tilstandsklassifisering er beskrevet i Veileder 02:2013 (Direktoratsgruppa, Vanndirektivet 2013). Tilstandsklassifiseringen er gjort i forhold til eutrofiering som regnes som den viktigste påvirkningstypen i vassdraget. Typespesifikke grenseverdier for de forskjellige kvalitetselementene er benyttet, der slike er fastsatt. Figur 1 viser de definerte tilstandsklassene og miljømålet jf. vannforskriften.

Figur 1. Økologisk tilstand, med fem definerte klasser "Svært god", "God", "Moderat", "Dårlig" og "Svært dårlig". Tiltak skal settes inn der tilstanden klassifiseres som verre enn "God", dvs. under "miljømålet".

Vurdering av økologisk tilstand for planteplankton er nå basert på fire indekser: klorofyll a, totalt biovolum, trofiindeks for artssammensetting (PTI) og oppblomstring av cyanobakterier (Cyanomax). Klorofyll a og biovolum er to uavhengige mål på planteplanktonets biomasse. PTI er en indeks basert på artssammensetting, der hver art vektet i henhold til sin indikatorverdi langs trofigradienten og sin relative biomasse. Cyanomax er det maksimale biovolumet av cyanobakterier observert i vekstsesongen. Metodene er utførlig beskrevet i den reviderte utgave av klassifiseringsveilederen 02:2013 (Direktoratsgruppa, Vanddirektivet 2013).

Vannforskriften

I forbindelse med implementeringen av EUs Vanddirektiv er det utarbeidet nye kriterier for å klassifisere miljøtilstand i elver og innsjøer. Hovedvekten i klassifiseringssystemet er lagt på biologiske parametere, og vannkjemiske parametere, samt at siktedyp tjener som støtte for vurdering basert på biologiske kriterier.

Klassifiseringssystemet er inndelt i tilstandsklassene svært god, god, moderat, dårlig og svært dårlig, og det er oppgitt en naturtilstand for hver parameter. Miljømålet er definert som grensen mellom moderat og god økologisk tilstand, og i vannforekomster som er i tilstandsklasser moderat eller dårligere skal det iverksettes tiltak for å bringe vannkvaliteten til klasse god eller bedre (Figur 1). Et klassifiseringssystem ble utarbeidet og beskrevet i Veileder 01:2009 (Direktoratsgruppa 2009), og en revidert utgave av klassifiseringssystemet er nå publisert i Veileder 02:2013 (Direktoratsgruppa 2013). De reviderte klassegrensene og miljømålene er brukt i denne rapporten. De enkelte biologiske kvalitetselementene og de vannkjemiske parametere klassifiseres først hver for seg, og så foretas det en totalvurdering av den enkelte vannforekomst etter «det verste styrer»-prinsippet. Fremgangsmåten og reglene for klassifisering og totalvurdering av en vannforekomst er utførlig beskrevet i Veileder 02:2013 (Direktoratsgruppa Vanddirektivet 2013).

Det er utarbeidet en innsjøtypifisering basert på parametere kalsium og humusinnhold, samt størrelse og høyderegion (høyde over havet). Grunnet til denne vanntypeinndelingen er at ulike vann typer har ulik naturtilstand, og at dagens tilstand uttrykkes som avvik fra denne. For hver innsjøtype er det utarbeidet en forventet referanseverdi for den aktuelle parameteren, og tilstandsklassene er basert på avvik fra referanseverdi. Sammenlignet med SFT's klassifiseringssystem (SFT, 1997), hvor det ikke ble modifisert avhengig av vann type, vil klassifiseringssystemet iht. Vanddirektivet ha strengere, eller mindre strenge grenser mellom de tilsvarende tilstandsklassene avhengig av vann typen.

Bjørkelangen

Bjørkelangen

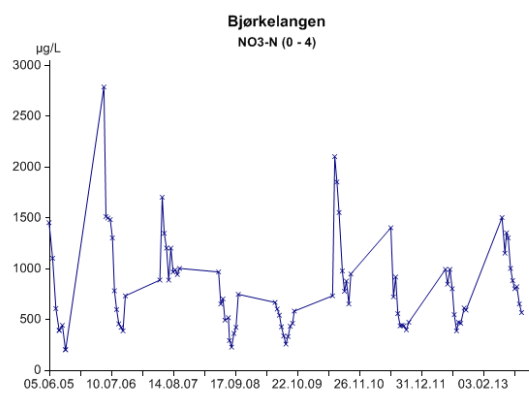
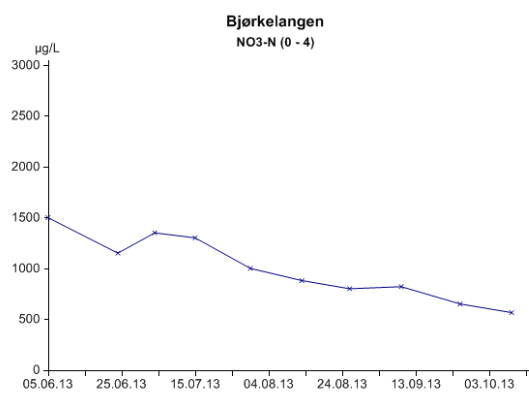
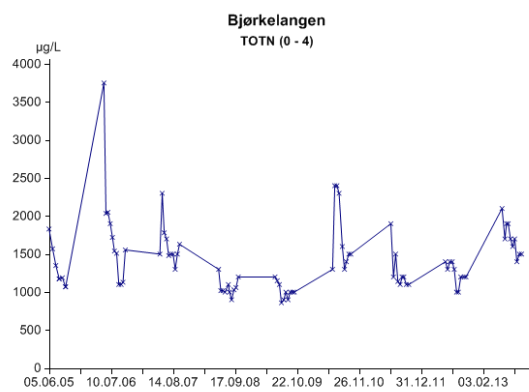
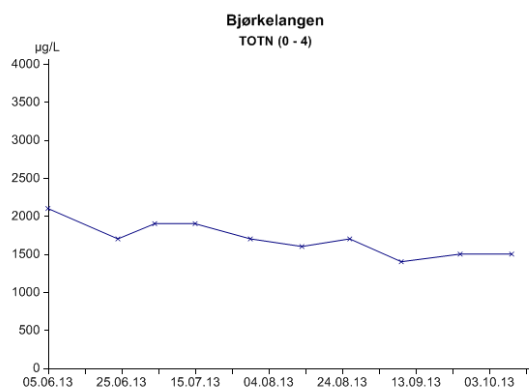
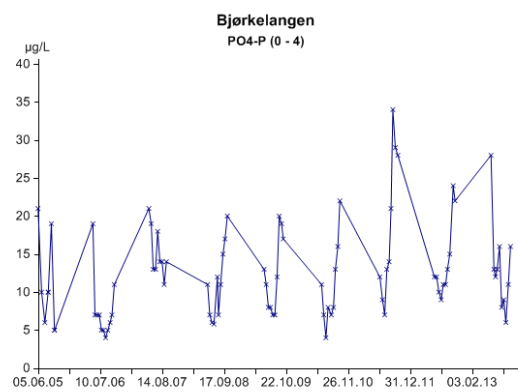
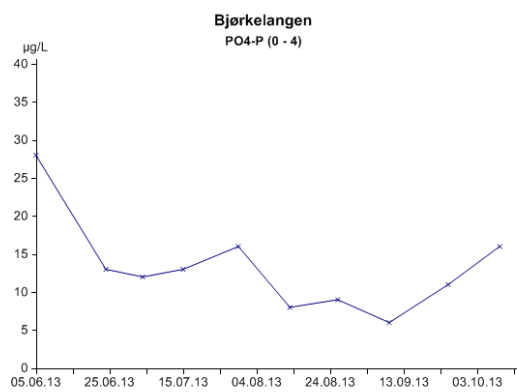
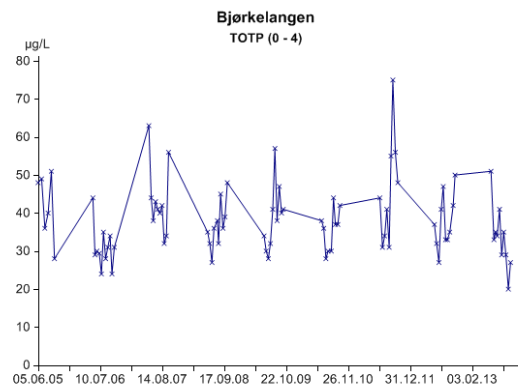
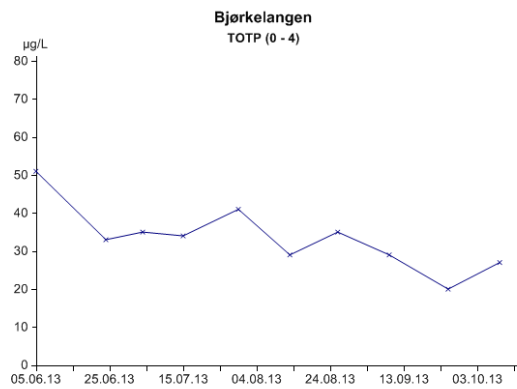
Innsjøkode (Vann-nett):	001-330-L
Beliggenhet:	Aurskog-Høland, Akershus
Vanntype:	L-N8 (Moderat kalkrik, humøs)
Høyde over havet (m):	124
Påvirkning:	Eutrofiering
Innsjøareal (km ²):	3,4
Middeldyp (m):	7

Bjørkelangen er en relativt liten og grunn innsjø 124 m.o.h. øverst i Haldenvassdraget med et overflateareal på 3.3 km² og et middeldyp på 7 m. Det er betydelig landbruksaktivitet i nedbørfeltet. Deler av nedbørfeltet er utsatt for erosjon, og innsjøen mottar mye erosjonsmateriale fra landbruk og annen aktivitet. Dette erosjonsmaterialet inneholder fosfor og bidrar til å gjødsle sjøen. Innsjøen mottar avrenning fra tettstedene Aurskog og Bjørkelangen. Hvert år er det store mengder i innsjøen med sterk dominans av blågrønnalger, men hittil har det ikke blitt observert dominans av giftige stammer. Konsentrasjonen av algegiften microcystin i vannet ligger derfor ofte i nærheten av nedre bestemmelsesgrense (0,15 µg microcystin/l). Det ble tidligere konkludert at frigjørelse av fosfor fra sedimentet ikke spiller en betydelig rolle i innsjøen. Det er dermed sannsynlig at vannkvaliteten og algeveksten hovedsakelig styres av tilførsler fra eksterne næringsstoffkilder.

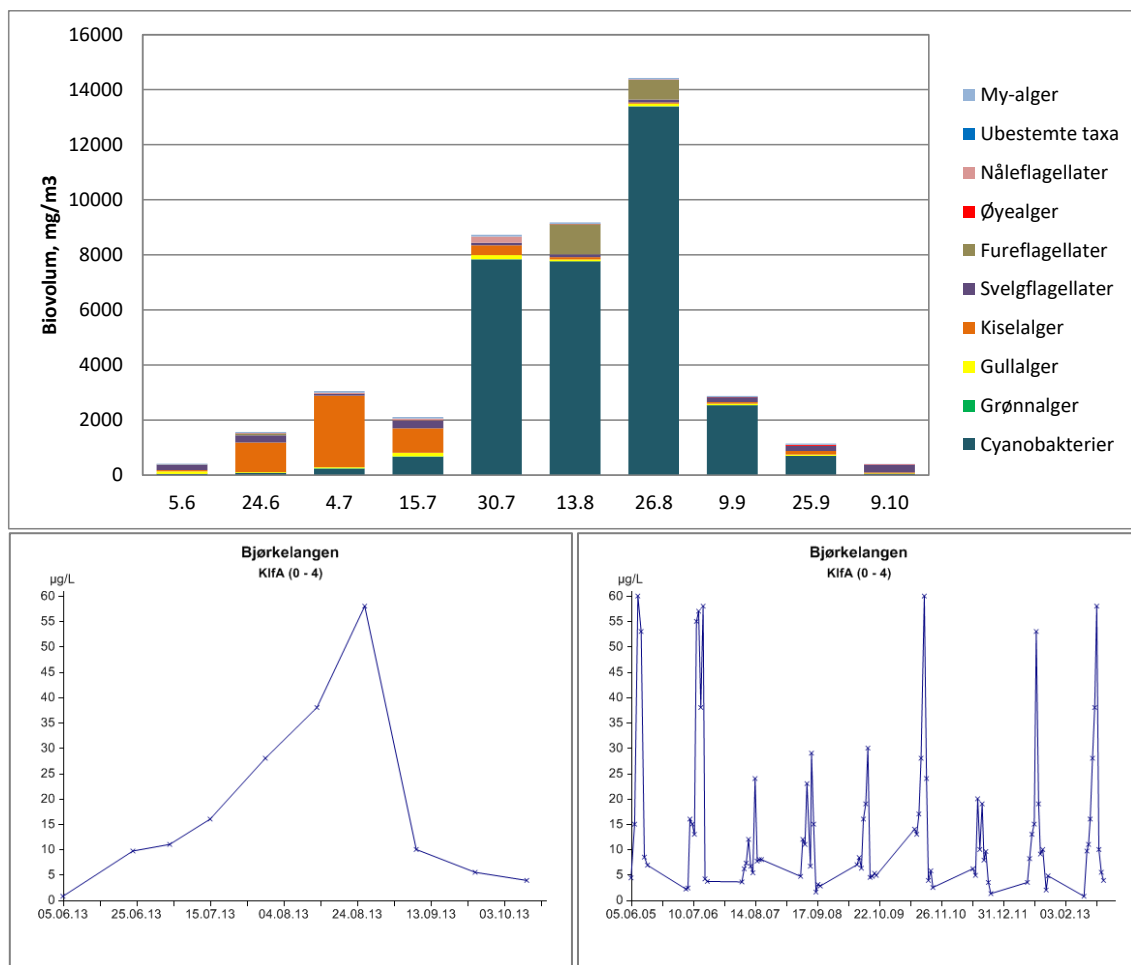
Resultater

Utviklingen av de viktigste kjemiske og biologiske parameterne er vist i Figur 2 og 3. Det utviklet seg en kraftig oppblomstring av blågrønnalgen *Aphanizomenon* i juli til begynnelsen av september. Mengden av blågrønnalger og den totale planteplanktonbiomassen var høyere enn i 2012, og var på samme nivå som i årene 2005-2006 og 2010. Det samme gjelder for konsentrasjonen av klorofyll-a. Det ble ikke påvist algetoksiner av typen microcystin i 2013.

Gjennomsnittskonsentrasjonen av totalfosfor var noe lavere i 2013 sammenlignet med de to foregående årene. Etter en kald vår og forsommer, var det en varm og stabil sommer i 2013 og dette kan ha medført en lavere tilførsel av fosfor til innsjøen. Det ble påvist relativt høye konsentrasjoner av orto-fosfat i vekstsesongen. Algeveksten er ofte fosforbegrenset dersom konsentrasjonen av orto-fosfat ligger under nedre bestemmelsesgrense (1µg/l). Veksten av enkelte arter kan også være begrenset av fosfor i konsentrasjonsområdet 1-10 µg/l. I vann med mer enn 10 µg/l er det derimot lite sannsynlig at fosforbegrensning spiller en betydelig rolle. Dette gjelder også Bjørkelangen. Denne konklusjonen støttes av observasjonen at mengden kan variere mye fra år til år til tross for stabil tilgang av fosfor. Alger i Bjørkelangen har også tilstrekkelig tilgang til nitrogen. I Bjørkelangen kan algene høste energi til å produsere ny biomasse fra 0 m til omtrent 2 m. I resten av vannsøylen forbruker algene mer energi enn de produserer og er dermed begrenset av lys. Bjørkelangen har et middeldyp på 7 m og vannet sirkulerer nesten hele vekstsesongen. Dette tyder på at det er lysforholdene og ikke næringsstoffer som styrer veksten av alger i Bjørkelangen. Det er derfor sannsynlig at kun en betydelig nedgang i fosforkonsentrasjon vil kunne medføre en målbar reduksjon i mengden av alger. Sammenligningen av måleresultatene for perioden 2005-2013 avslører ikke noen trend, verken i mengden eller i konsentrasjonen av næringsstoffer.

Figur 2. Variasjoner i næringsstoffer (fosfor og nitrogen) i Bjørkelangen (figurer på venstre side er for 2013, figurer på høyre side er for perioden 2005-2013).

Figur 3. Variasjoner i algemengde (2013) og klorofyll-a og i Bjørkelangen (figurer på venstre side er for 2013, figurer på høyre side er for perioden 2005-2013).

Tilstand i 2013 i forhold til miljømålene

Vurderingen av økologisk tilstand for Bjørkelangen iht. vannforskriften er vist i Tabell 1. Planteplankton-indeksene gir tilstandsklasse svært dårlig, mens gjennomsnittsverdien av totalfosfor gir tilstandsklasse dårlig. Det at artssammensetningen vektlegges gjør at planteplankton-indeksen gir strengere tilstandsklasse en kun klorofyll-a. Særlig den sterke dominansen av blågrønnalger gjør at denne forskjellen er to tilstandsklasser. Totalvurderingen for 2013 er at Bjørkelangen har en svært dårlig økologisk tilstand, og at miljømålet dermed ikke er oppnådd.

Tabell 1. Økologisk tilstand i Bjørkelangen i 2009-2013 i forhold til vannforskriften. Grenser mellom god og moderat økologisk tilstand (miljømålet) er gitt i parentes.

År	Klorofyll-a µg/L	Plante plankton nEQR	Total fosfor µg/l	Total nitrogen µg/l	STS Partikler mg/l	Sikte dyp m	Biomasse alger mg/m ³
2013	18,1 (10,5)	0,18 (0,6)	33,4 (20)	1700	8,3	0,8	4394
2012	13,8 (10,5)	0,21 (0,6)	37,7 (20)	1240	8,4	0,7	3494
2011	9,2 (10,5)	0,33 (0,6)	46,1 (20)	1271	10,6	0,6	2033
2010	18,7 (10,5)		35,8 (20)	1744	6,4		3846
2009	10,6 (10,5)		38,8 (20)	1911	6,5	0,9	

Skulerudsjøen

Skulerudsjøen

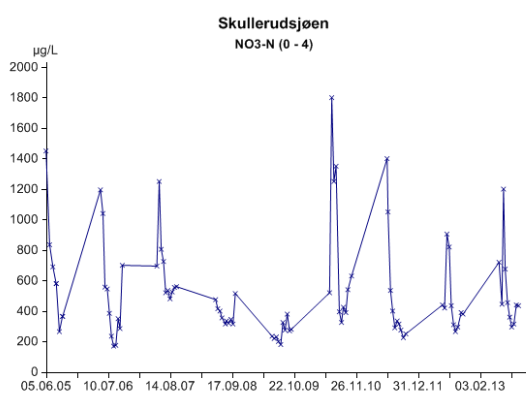
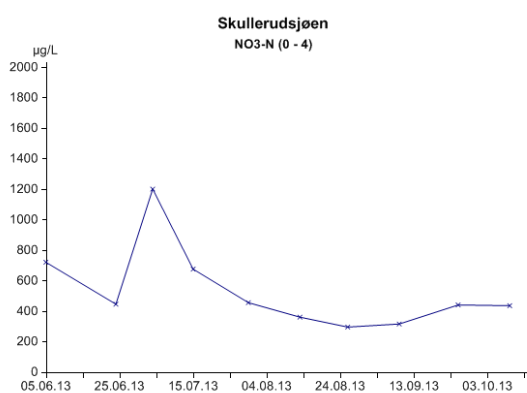
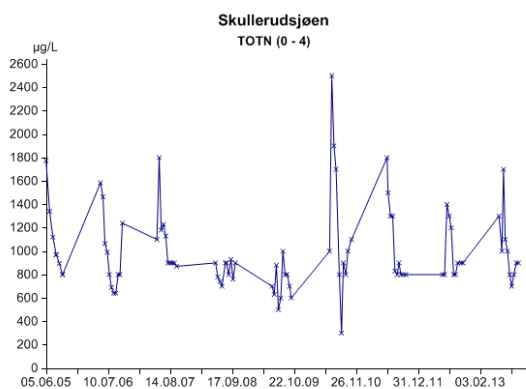
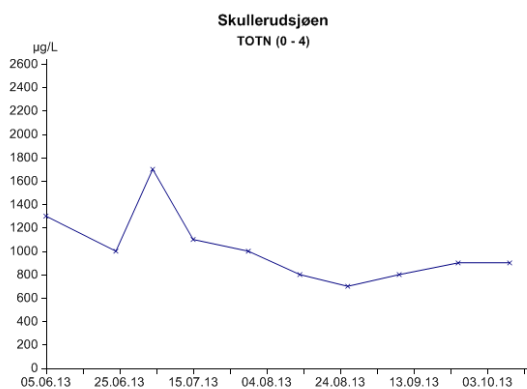
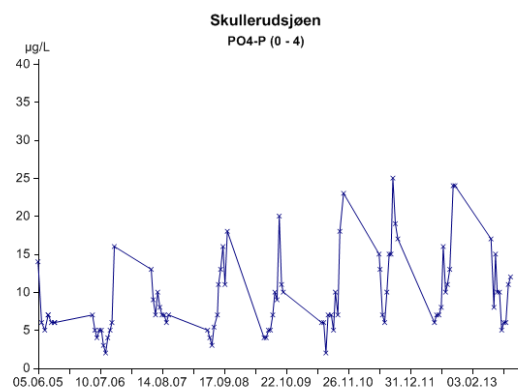
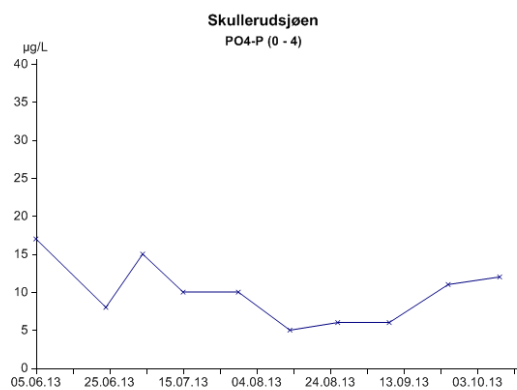
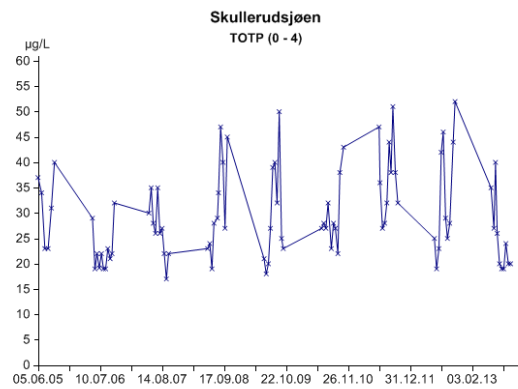
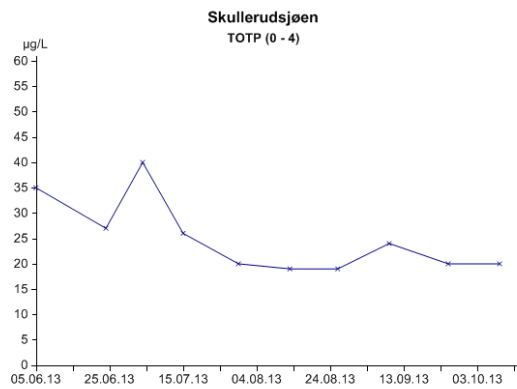
Innsjøkode (Vann-nett):	001-324-L
Beliggenhet:	Aurskog-Høland, Akershus Marker, Østfold
Vanntype:	L-N8 (Moderat kalkrik, humøs)
Høyde over havet (m):	118
Påvirkning:	Eutrofiering
Innsjøareal (km ²):	1,8
Middeldyp (m):	10

Skulerudsjøen er en relativt liten og grunn innsjø 118 moh, beliggende nedstrøms Bjørkelangen. Innsjøen har et overflateareal på 1.7 km² og et middeldyp på 10 m. Innsjøen mottar mye erosjonsmateriale fra landbruk og spredt bebyggelse fra området syd for Bjørkelangen og også fra utløpet av Bjørkelangensjøen. Dette erosjonsmaterialet inneholder fosfor, og bidrar til å gjødsle sjøen.

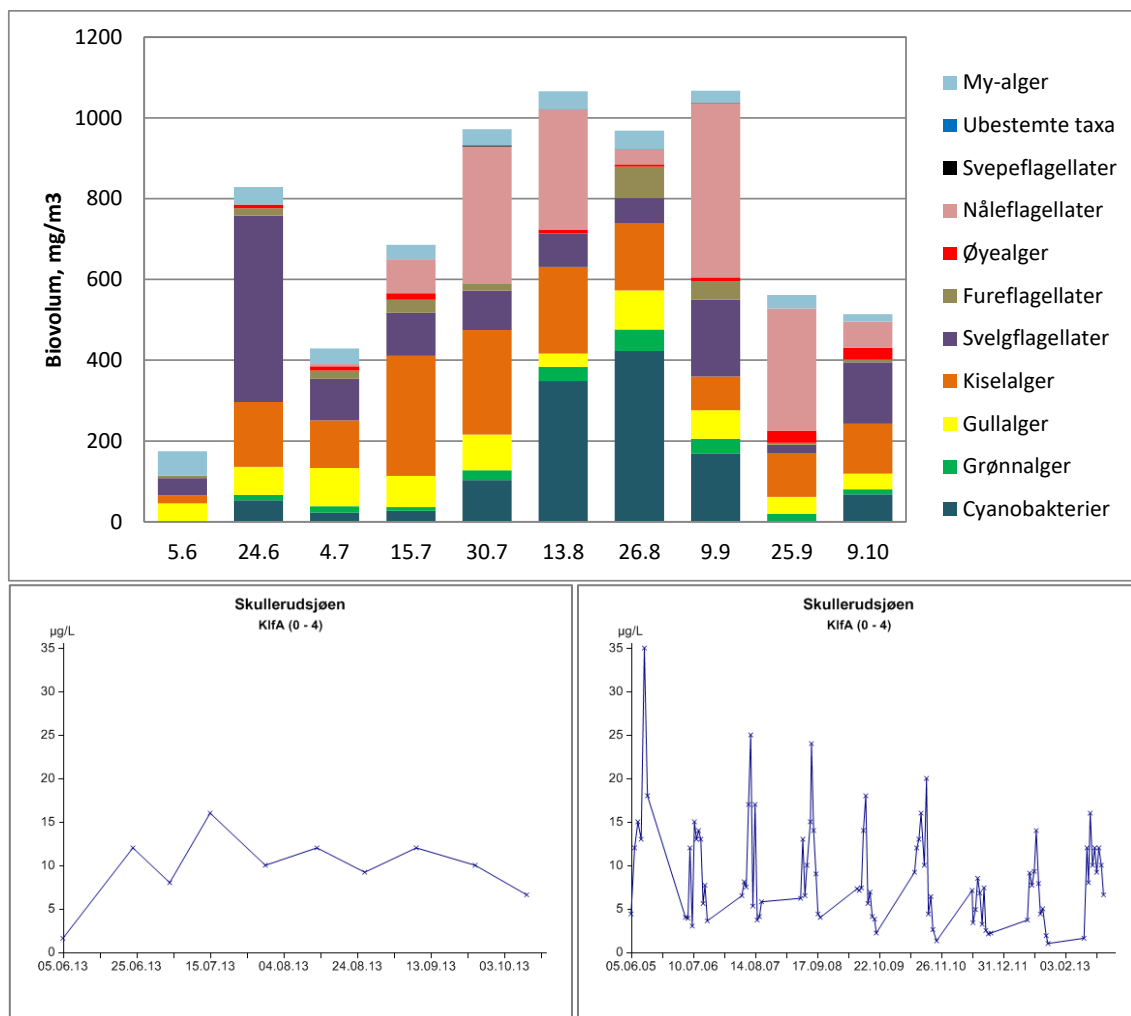
Resultater

Utviklingen av de viktigste kjemiske og biologiske parameterne er vist i Figur 4 og 5. Det ble påvist moderate mengder med blågrønnalger og det var en dominans av slekten *Aphanizomenon*. De største verdiene ble registrert i juli til september, tilsvarende situasjonen i Bjørkelangen. Det var også en dominans av kiselalger og nåleflagellaten *Gonyostomum semen*. Den totale planteplanktonbiomassen var lavere i 2013 enn i 2012.

Gjennomsnittsverdien for totalfosfor var lavere i 2013 sammenlignet med de foregående årene. Det var lavere konsentrasjon av totalfosfor i Skulerudsjøen enn det som ble registrert i Bjørkelangen, og det er typisk for Haldenvassdraget at vannkvaliteten bedres nedstrøms. Etter en kald vår og forsommer, var det en varm og stabil sommer i 2013 og dette kan ha medført en lavere tilførsel av fosfor til innsjøen. De relativt høye verdiene av orto-fosfat og nitrat tyder på at næringstoffbegrensning av algevekst ikke spiller en rolle i Skulerudsjøen. Som i Bjørkelangen er det mest sannsynlig at det er lysforholdene som begrenser algeveksten.

Figur 4. Variasjoner i næringsstoffer (fosfor og nitrogen) i Skullerudsjøen (figurer på venstre side er for 2013, figurer på høyre side er for perioden 2005-2013).

Figur 5. Variasjoner i algemengde (2013), klorofyll-a i Skulerudsjøen (figurer på venstre side er for 2013, figurer på høyre side er for perioden 2005-2013).

Tilstand i 2013 i forhold til miljømålene

Vurderingen av økologisk tilstand for Skulerudsjøen iht. vannforskriften er vist i Tabell 2. Både planteplankton-indeksene og gjennomsnittsverdien av totalfosfor gir tilstandsklasse moderat. Det at artssammensetningen vektlegges gjør at planteplankton-indeksen gir strengere tilstandsklasse enn kun klorofyll-a. Totalvurderingen for 2013 er at Skulerudsjøen har en moderat økologisk tilstand, og at miljømålet dermed ikke er oppnådd. Det er imidlertid viktig å presisere at denne innsjøen ligger nær grensen mellom god og moderat tilstand.

Tabell 2. Økologisk tilstand i Skulerudsjøen i 2009-2013 i forhold til vannforskriften. Grenser mellom god og moderat økologisk tilstand (miljømålet) er gitt i parentes.

År	Klorofyll-a µg/L	Plante plankton nEQR	Total fosfor µg/l	Total nitrogen µg/l	STS Partikler mg/l	Sikte dyp m	Biomasse alger mg/m ³
2013	9,7 (10,5)	0,55 (0,6)	25,0 (20)	1020	5,7	1,1	727
2012	6,4 (10,5)	0,54 (0,6)	33,3 (20)	980	7,1	1,0	1235
2011	4,8 (10,5)	0,57 (0,6)	37,3 (20)	1083	9,0	0,8	695
2010	9,5 (10,5)		29,5 (20)	1200	5,2		1542
2009	7,6 (10,5)		29,5 (20)	721	4,9	1,3	

Rødenessjøen

Rødenessjøen

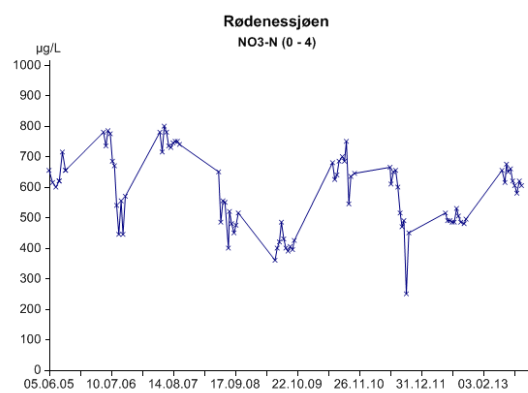
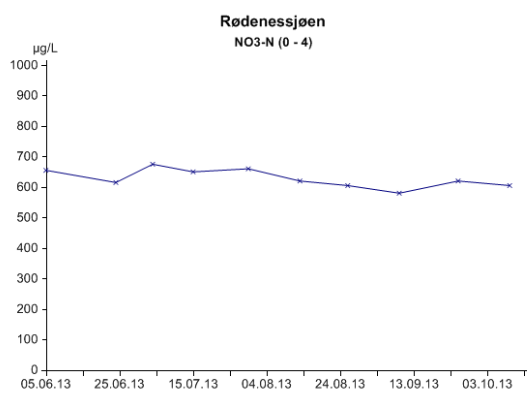
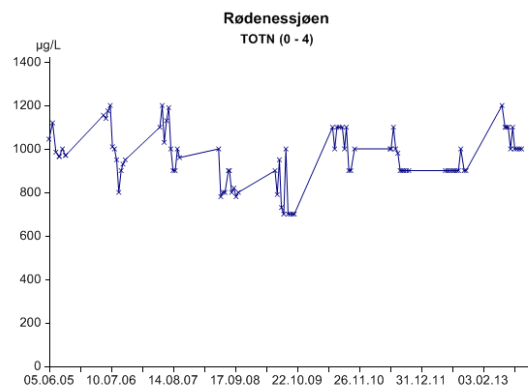
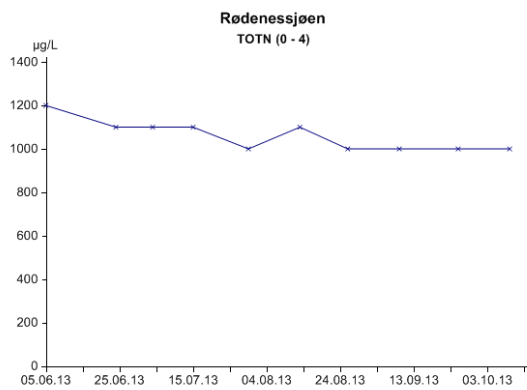
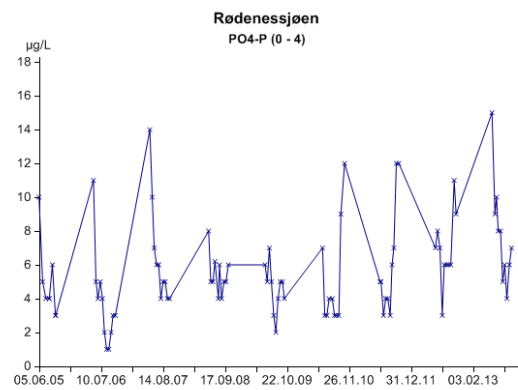
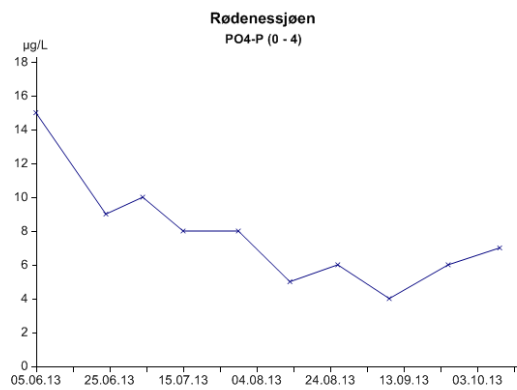
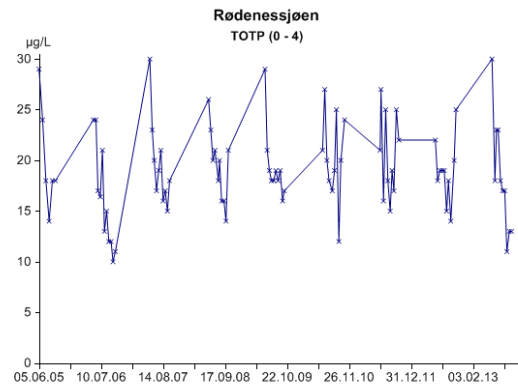
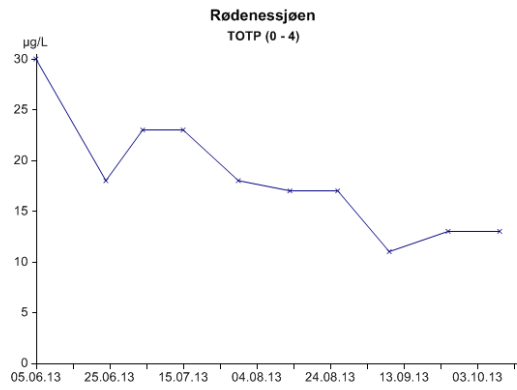
Innsjøkode (Vann-nett):	001-323-L
Beliggenhet:	Marker, Østfold
Vanntype:	L-N3 (Kalkfattig, humøs)
Høyde over havet (m):	116
Påvirkning:	Eutrofiering
Innsjøareal (km ²):	16,0
Middeldyp (m):	20

Rødenessjøen er den største og dypeste innsjøen i vassdraget med et overflateareal på 15,3 km² og et middeldyp på vel 20 m. Innsjøen ligger 116 moh. Det kommer næring til Rødenessjøen fra omkringliggende landbruk og fra spredt bebyggelse, men det meste av næringstilførselen kommer via innløpselva fra Skulerudsjøen.

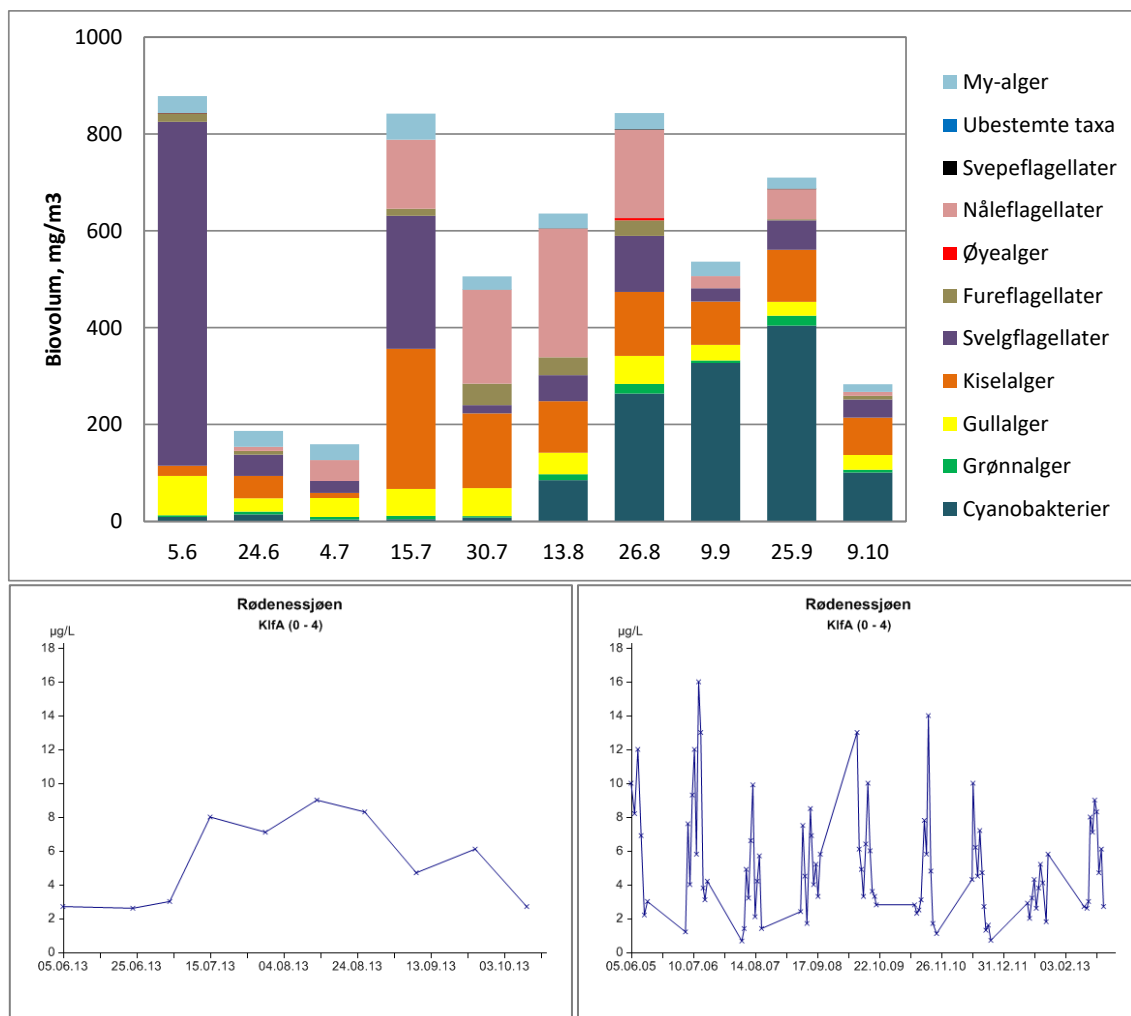
Resultater

Utviklingen av de viktigste kjemiske og biologiske parameterne er vist i Figur 6 og 7. Det var en liten dominans av blågrønnalgene *Aphanizomenon* og *Woronichinia naegeliana* i august og september i 2013. Tidligere i vekstsesongen var det dominans av svelgflagellater, kiselalger og nåleflagellaten *Gonyostomum semen*. Den totale planteplanktonbiomassen var litt høyere i 2013 enn i 2012. Algemengden i Rødenessjøen er lavere enn i innsjøene oppstrøms. Det ble ikke påvist algetoksiner av typen microcystin i 2013.

Gjennomsnittsverdien for totalfosfor var på omtrent samme nivå i 2013 som i de foregående årene. Det kan virke som om sjøene nedover i Haldenvassdraget ikke er like utsatt for økte tilførsler ved flomsituasjoner, og at fosforrike erosjonspartikler sedimenteres i innsjøene oppstrøms. Det var lavere konsentrasjon av totalfosfor i Rødenessjøen enn det som ble registrert i Bjørkelangen og Skulerudsjøen. Med orto-fosfat konsentrasjoner < 10µg/l og en forholdsvis bra tilgang til nitrogen kan antyde at algeveksten til tider kan være fosforbegrenset. Det kan også være lysbegrensning av algeveksten i Rødenessjøen.

Figur 6. Variasjoner i næringsstoffer (fosfor og nitrogen) i Rødnessjøen (figurer på venstre side er for 2013, figurer på høyre side er for perioden 2005-2013).

Figur 7. Variasjoner i algemengde (2013), klorofyll-a i Rødnessjøen (figurer på venstre side er for 2013, figurer på høyre side er for perioden 2005-2013).

Tilstand i 2013 i forhold til miljømålene

Vurderingen av økologisk tilstand for Rødnessjøen iht. vannforskriften er vist i Tabell 3. Både planteplankton-indeksene og gjennomsnittsverdien av totalfosfor gir tilstandsklasse moderat. Det at artssammensetningen vektlegges gjør at planteplankton-indeksen gir strengere tilstandsklasse enn kun klorofyll-a. Totalvurderingen for 2013 er at Rødnessjøen har en moderat økologisk tilstand, og at miljømålet dermed ikke er oppnådd. Det er imidlertid viktig å presisere at denne vannforekomsten ligger nær grensen mellom god og moderat tilstand.

Tabell 3. Økologisk tilstand i Rødnessjøen i 2009-2013 i forhold til vannforskriften. Grenser mellom god og moderat økologisk tilstand (miljømålet) er gitt i parentes.

År	Klorofyll-a µg/L	Plante plankton nEQR	Total fosfor µg/l	Total nitrogen µg/l	STS Partikler mg/l	Sikte dyp m	Biomasse alger mg/m ³
2013	5,4 (9,0)	0,53 (0,6)	18,3 (16)	1030	3,3	1,6	558
2012	3,6 (9,0)	0,73 (0,6)	18,9 (16)	910	2,5	1,8	467
2011	4,3 (9,0)	0,54 (0,6)	20,5 (16)	958	2,8	1,6	799
2010	4,6 (9,0)		20,3 (16)	1030	3,0		1050
2009	5,9 (9,0)		19,4 (16)	787	3,4	1,7	

Aremarksjøen

Aremarksjøen

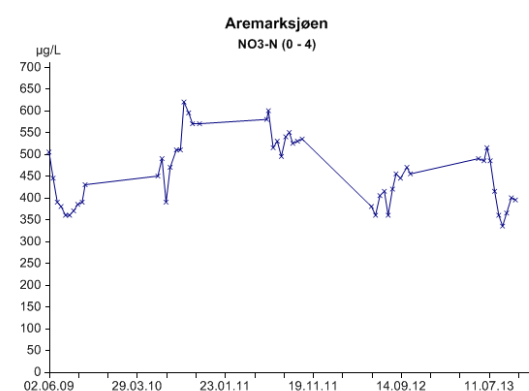
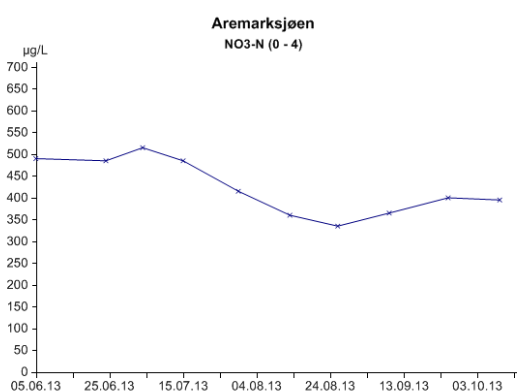
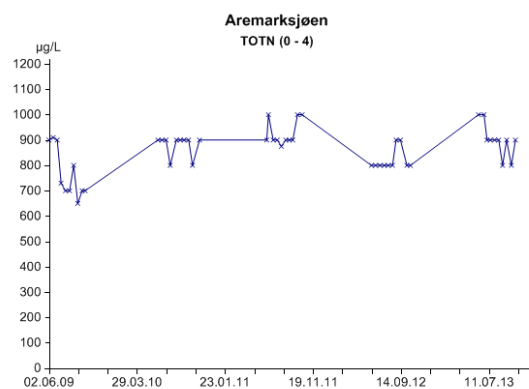
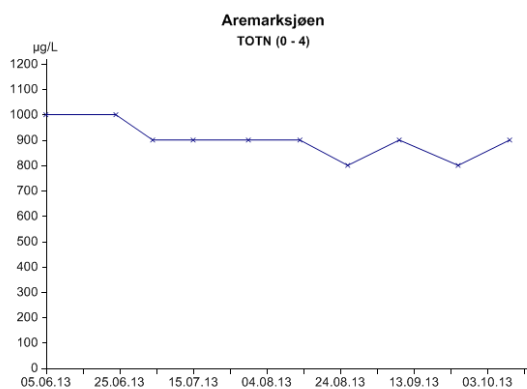
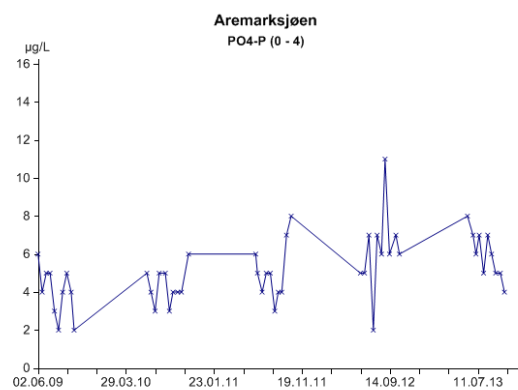
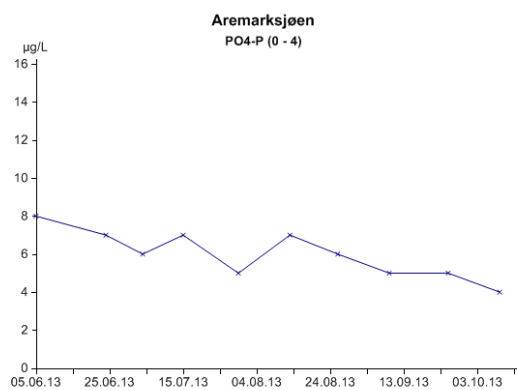
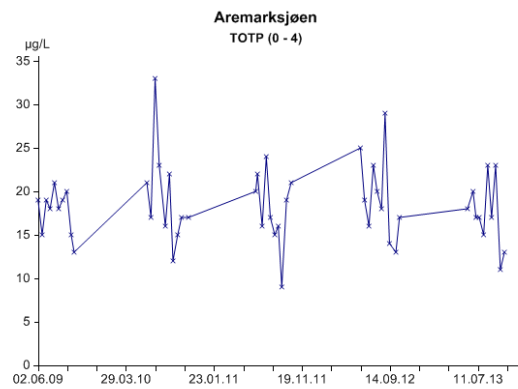
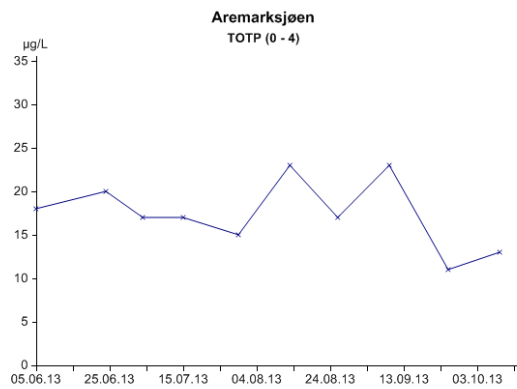
Innsjøkode (Vann-nett):	001-320-L
Beliggenhet:	Aremark, Østfold
Vanntype:	L-N3 (Kalkfattig, humøs)
Høyde over havet (m):	105
Påvirkning:	Eutrofiering
Innsjøareal (km ²):	7,5
Middeldyp (m):	

Aremarksjøen har et overflateareal på 7,2 km² og et maksimaldyp på 39,5m. Innsjøen ligger 105 moh. Det er noe jordbruksaktivitet i nedbørsfeltet og tilførsel fra spredt bebyggelse, men det meste kommer inn via elveløpet fra Rødenessjøen.

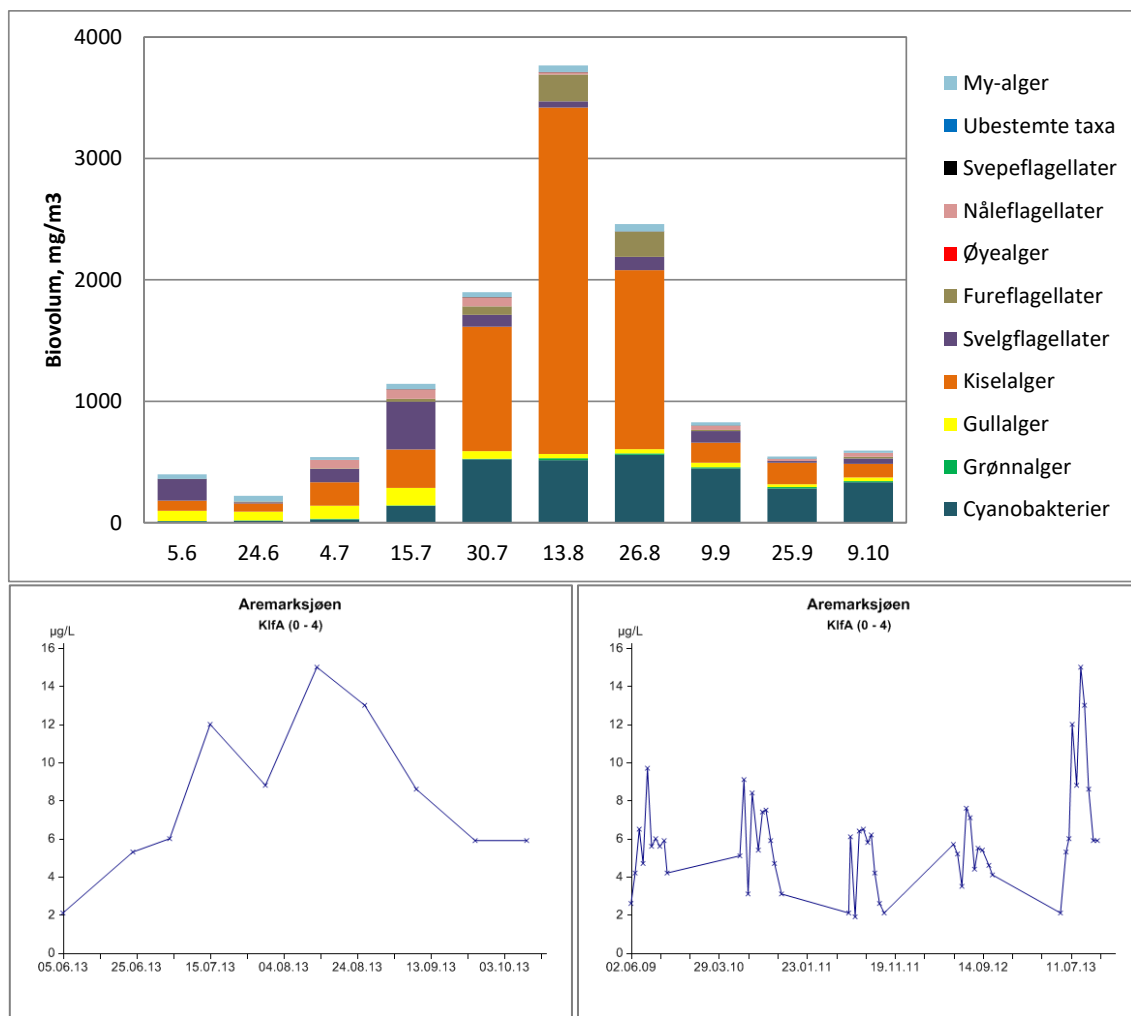
Resultater

Utviklingen av de viktigste kjemiske og biologiske parameterne er vist i Figur 8 og 9. Det var særlig kiselalgen som dominerte planteplanktonet i Aremarksjøen i 2013. I juli-august var det særlig kiselalgen *Tabellaria fenestrata* som dominerte. Det ble påvist forholdsvis lave mengder med blågrønnalger, med en liten dominans av *Aphanizomenon* og *Woronichinia naegeliana* i juli til september.

Gjennomsnittsverdien for totalfosfor var på omtrent samme nivå i 2013 som i de foregående årene. Det kan virke som om sjøene nedover i Haldenvassdraget ikke er like utsatt for økte tilførsler ved flomsituasjoner, og at fosforrike erosjonspartikler sedimenteres i innsjøene oppstrøms. Verdiene for de fleste kjemiske parametere er omtrent på samme nivå som i Rødenessjøen. Lave verdier av ortofosfat konsentrasjoner og en forholdsvis bra tilgang til nitrogen kan antyde at algeveksten til tider kan være fosforbegrenset.

Figur 8. Variasjoner i næringsstoffer (fosfor og nitrogen) i Aremarksjøen (figurer på venstre side er for 2013, figurer på høyre side er for perioden 2006-2013).

Figur 9. Variasjoner i algemengde (2013), klorofyll-a i Aremarksjøen (figurer på venstre side er for 2013, figurer på høyre side er for perioden 2006-2013).

Tilstand i 2013 i forhold til miljømålene

Vurderingen av økologisk tilstand for Aremarksjøen iht. vannforskriften er vist i Tabell 4. Både planteplankton-indeksene og gjennomsnittsverdien av totalfosfor gir tilstandsklasse moderat. Det at artssammensetningen vektlegges gjør at planteplankton-indeksen gir strengere tilstandsklasse en kun klorofyll-a. Totalvurderingen for 2013 er at Aremarksjøen har en moderat økologisk tilstand, og at miljømålet dermed ikke er oppnådd. Det er imidlertid viktig å presisere at denne vannforekomsten ligger nær grensen mellom god og moderat tilstand.

Tabell 4. Økologisk tilstand i Aremarksjøen i 2009-2013 i forhold til vannforskriften. Grenser mellom god og moderat økologisk tilstand (miljømålet) er gitt i parentes.

År	Klorofyll-a µg/L	Plante plankton nEQR	Total fosfor µg/l	Total nitrogen µg/l	STS Partikler mg/l	Sikte dyp m	Biomasse alger mg/m ³
2013	8,3 (9,0)	0,47 (0,6)	17,4 (16)	900	3,9	1,8	1239
2012	5,3 (9,0)	0,61 (0,6)	19,4 (16)	820	3,4	2,0	978
2011	4,4 (9,0)	0,61 (0,6)	17,9 (16)	928	2,7	2,0	851
2010	6,0 (9,0)		19,3 (16)	880	4,3		683
2009	5,5 (9,0)		17,7 (16)	769	4,4	2,1	

Femsjøen

Femsjøen

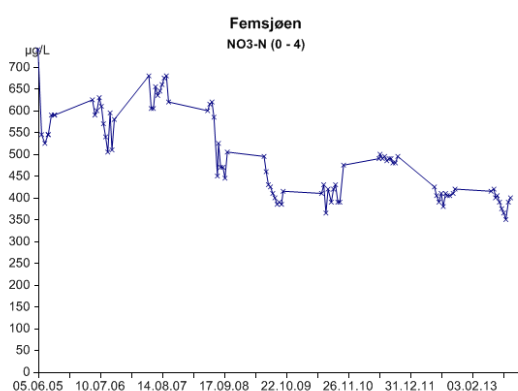
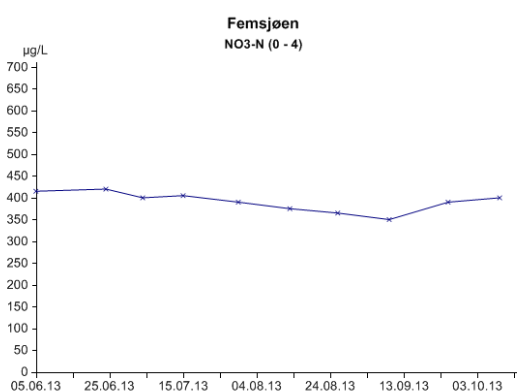
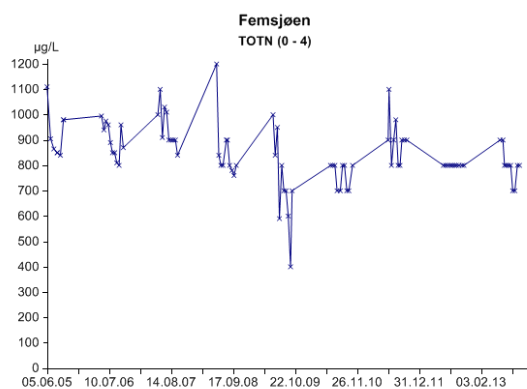
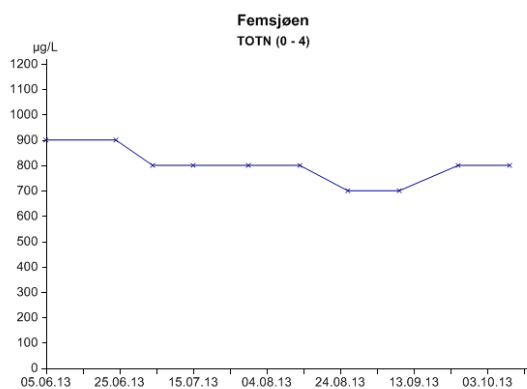
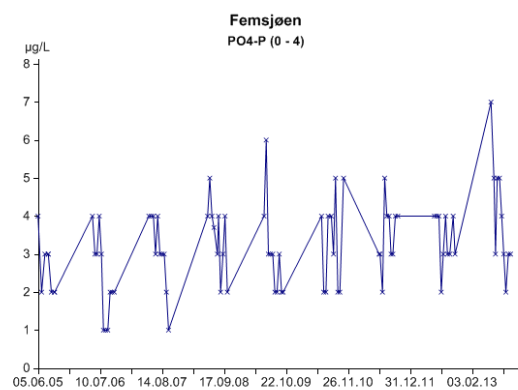
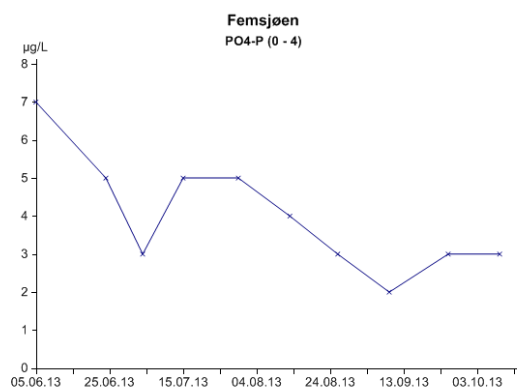
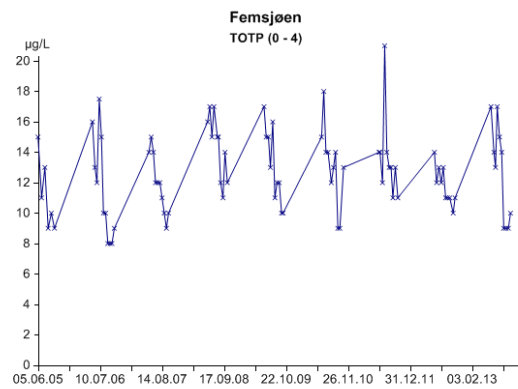
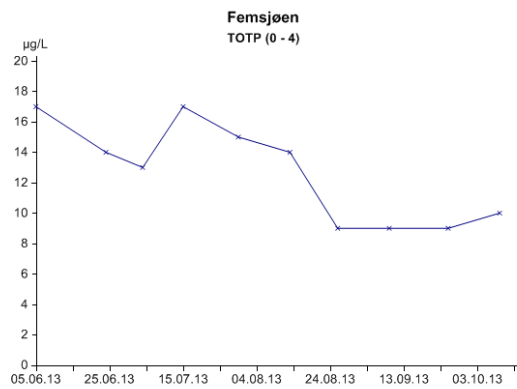
Innsjøkode (Vann-nett):	001-316-L
Beliggenhet:	Halden, Østfold
Vanntype:	L-N3 (Kalkfattig, humøs)
Høyde over havet (m):	79
Påvirkning:	Eutrofiering
Innsjøareal (km ²):	10,6
Middeldyp (m):	20

Femsjøen er den nederste innsjøen i vassdraget med et overflateareal på 10,2 km² og et middeldyp på 20 m. Innsjøen ligger 79 moh. Det er noe jordbruksaktivitet i nedbørfeltet. Tilførselen fra spredt bebyggelse er betydelig redusert de siste årene. Overvåkingsresultatene viser at Femsjøen stort sett har god vannkvalitet mhp. næringsalter.

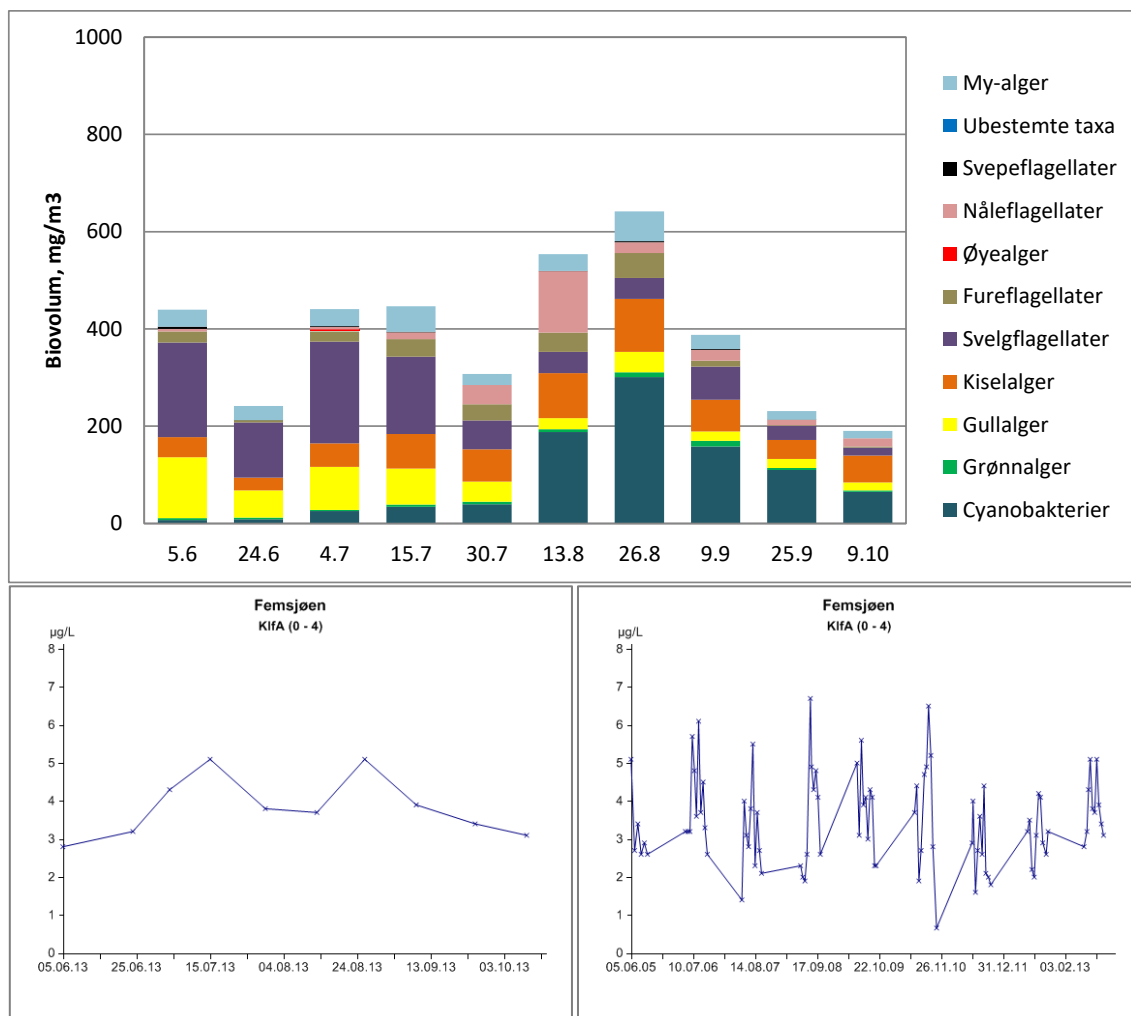
Resultater

Utviklingen av de viktigste biologiske og kjemiske parameterne er vist i Figur 10 og 11. Femsjøen ligger nederst i Haldenvassdraget og algemengden er lavere enn i alle innsjøene oppstrøms. Planteplanktonsamfunnet er også mer divers. Algesamfunnet i Femsjøen er stort sett dominert av gullalger, svelgflagellater og kiselalger. I 2013 var det en liten dominans av blågrønnalgene *Aphanizomenon* og *Woronichinia naegeliana*. Det ble også observert litt *Gonyostomom semen*.

I Femsjøen er verdiene for totalfosfor og orto-fosfat lavere enn i resten av Haldenvassdraget. Fosforbegrensning av algeveksten er dermed sannsynlig. Konsentrasjonen av nitrogen er høy nok for å utelukke vekstbegrensning.

Figur 10. Variasjoner i næringsstoffer (fosfor og nitrogen) i Femsjøen (figurer på venstre side er for 2013, figurer på høyre side er for perioden 2006-2013).

Figur 11. Variasjoner i algemengde (2013), klorofyll-a i Femsjøen (figurer på venstre side er for 2013, figurer på høyre side er for perioden 2006-2013).

Tilstand i 2013 i forhold til miljømålene

Vurderingen av økologisk tilstand for Femsjøen iht. vannforskriften er vist i Tabell 5. Både planteplankton-indeksene og gjennomsnittsverdien av totalfosfor gir tilstandsklasse god. Det at artssammensetningen vektlegges gjør at planteplankton-indeksen gir strengere tilstandsklasse en kun klorofyll-a. Totalvurderingen for 2013 er at Femsjøen har en god økologisk tilstand, og at miljømålet er oppnådd.

Tabell 5. Økologisk tilstand i Femsjøen i 2009-2013 i forhold til vannforskriften. Grenser mellom god og moderat økologisk tilstand (miljømålet) er gitt i parentes.

År	Klorofyll-a µg/L	Plante plankton nEQR	Total fosfor µg/l	Total nitrogen µg/l	STS Partikler mg/l	Sikte dyp m	Biomasse alger mg/m ³
2013	3,8 (9,0)	0,65 (0,6)	12,7 (16)	800	2,0	2,4	388
2012	3,1 (9,0)	0,79 (0,6)	11,8 (16)	800	1,8	2,4	438
2011	2,8 (9,0)	0,83 (0,6)	13,6 (16)	898	2,0	2,4	408
2010	3,7 (9,0)		13,1 (16)	760	2,7		552
2009	3,8 (9,0)		13,1 (16)	728	2,9	2,5	

Hemnessjøen (Øgderen)

Hemnessjøen (Øgderen)

Innsjøkode (Vann-nett):	001-327-L
Beliggenhet:	Aurskog-Høland, Akershus Trøgstad, Østfold
Vanntype:	L-N8 (Moderat kalkrik, humøs)
Høyde over havet (m):	133
Påvirkning:	Eutrofiering
Innsjøareal (km ²):	12,7
Middeldyp (m):	

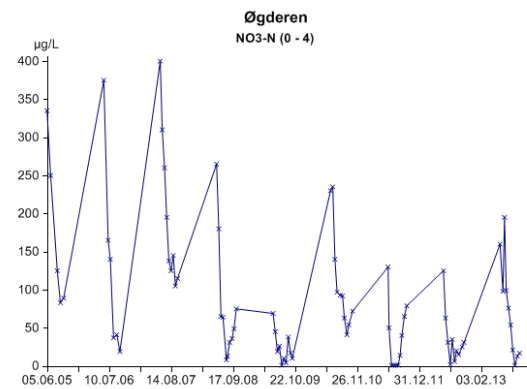
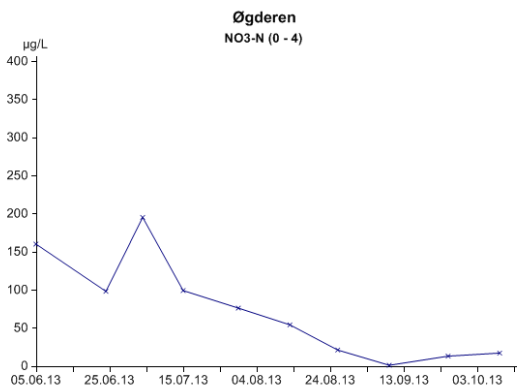
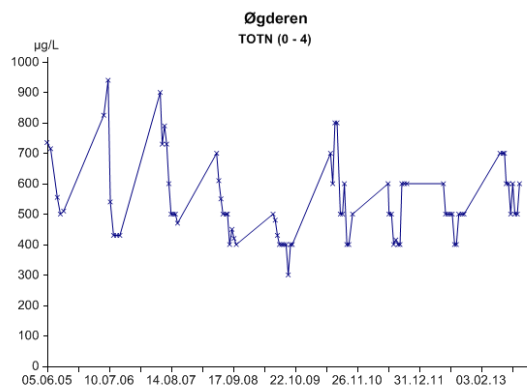
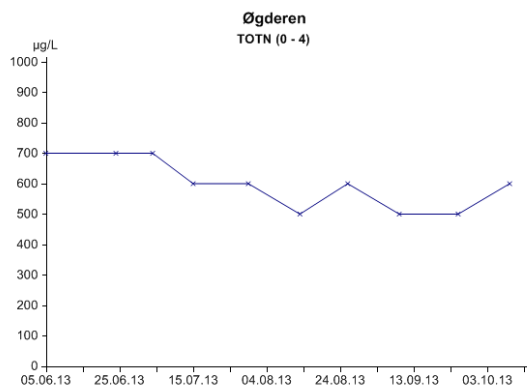
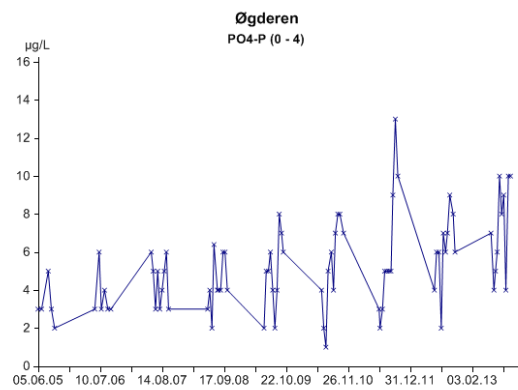
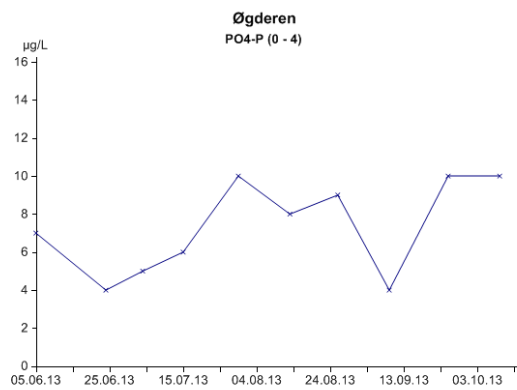
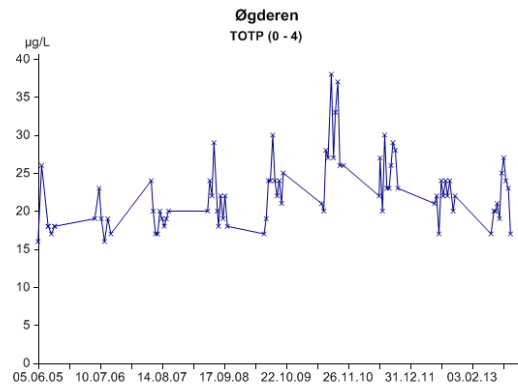
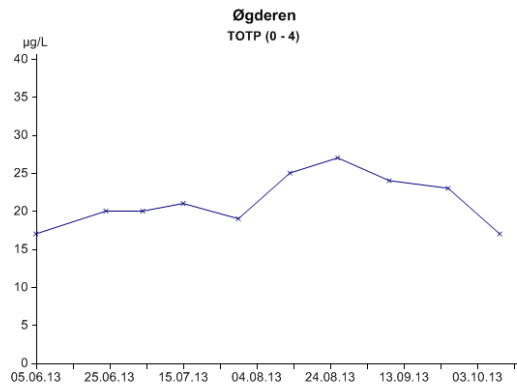

Hemnessjøen (også kalt Øgderen) har et overflateareal på 12,8 km² og ligger 133 moh. Innsjøen ligger sør-vest for Bjørkelangen og utløpselva Hemneselva slutter seg til Hølandselva nord for Skulerudsjøen. Det er store landbruksområder i nedbørfeltet og i tillegg er det tilførsler fra spredt bebyggelse. Overvåkingresultatene viser at Hemnessjøen stort sett har forholdsvis høye konsentrasjoner av fosfor. I årene 2009-2010 ble det målt en betydelig økning i totalfosforkonsentrasjonen i Hemnessjøen, men en har ikke klart å finne noen klare årsaker til denne økningen. I 2011 ble det valgt å ta prøver fra to stasjoner i Hemnessjøen, både i sør og nordenden (se kart til venstre). Hovedstasjonen i Hemnessjøen ligger i den sørlige delen av innsjøen, ved Kragtorpvika. Resultatene fra 2011 viste at det ikke var spesielt store forskjeller i totalfosforkonsentrasjonen ved de to stasjonene i Hemnessjøen. I 2012 og 2013 ble det kun tatt prøver fra hovedstasjonen.

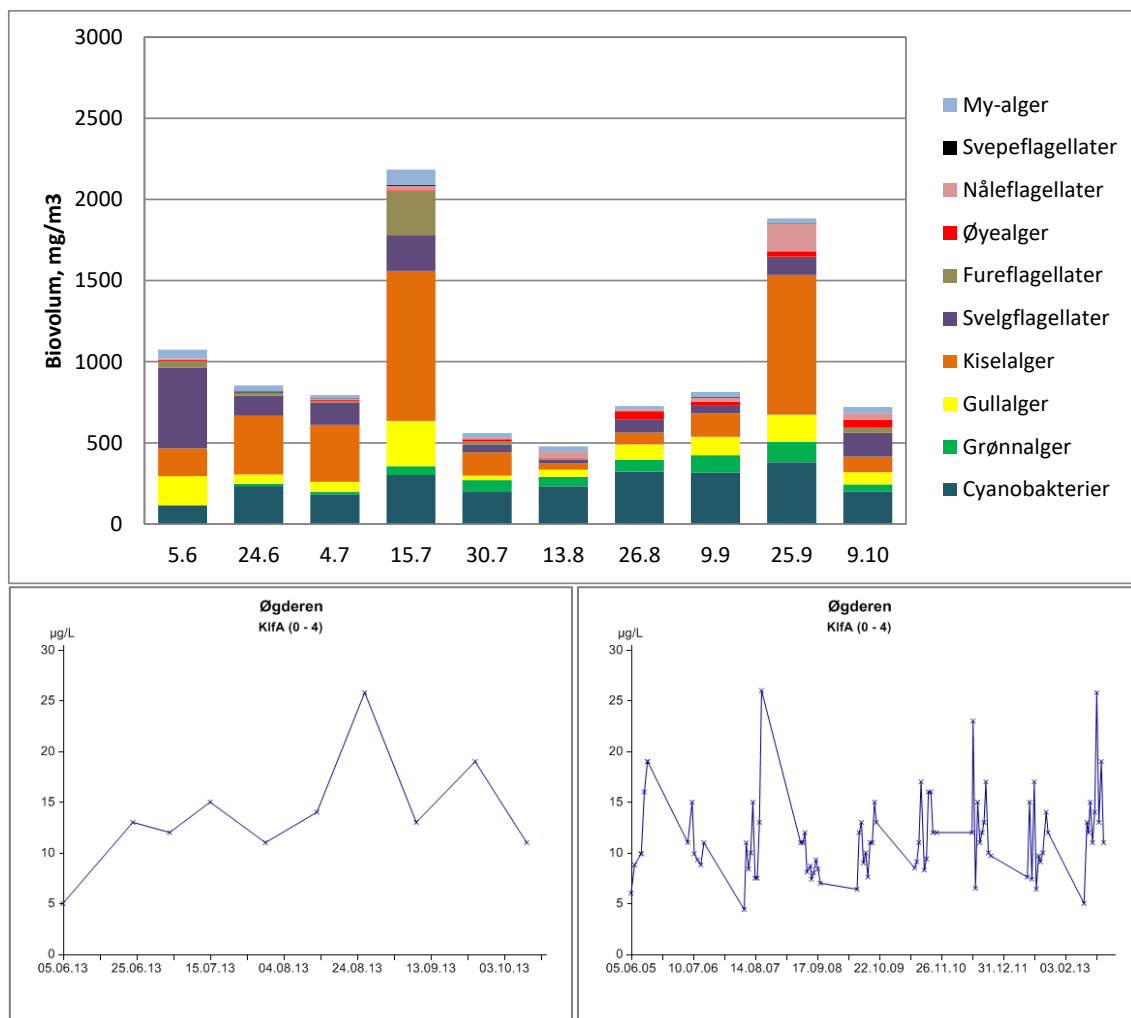
Resultater

Utviklingen av de viktigste biologiske og kjemiske parameterne er vist i Figur 12 og 13. Algesamfunnet i Hemnessjøen var dominert av kiselalger og gullalger og blågrønnalger i 2013. Det var blågrønnalgene *Planktothrix*, *Aphanizomenon* og *Woronichinia naegeliana* som var de dominerende blågrønnalgene i Hemnessjøen i 2013.

I 2013, som i 2012, var konsentrasjonen av totalfosfor lavere enn i perioden 2009-2011 (2013: 21,3 µg P/l, 2012: 21,8 µg P/l, 2011: 25,1 µg P/l, 2010: 28,3 µg P/l, 2009: 23,0 µg P/l). Det finnes foreløpig ingen gode forklaringer på de økende totalfosforkonsentrasjonene som ble observert i Hemnessjøen i 2009-2011, og kildene til de økte tilførslene er ukjente. Det vil være viktig å følge situasjonen i Hemnessjøen de kommende årene.

Figur 12. Variasjoner i næringsstoffer (fosfor og nitrogen) i Hemnessjøen (figurer på venstre side er for 2013, figurer på høyre side er for perioden 2005-2013).

Figur 13. Variasjoner i algemengde (2013), klorofyll-a i Hemnessjøen (figurer på venstre side er for 2013, figurer på høyre side er for perioden 2006-2013).

Tilstand i 2013 i forhold til miljømålene

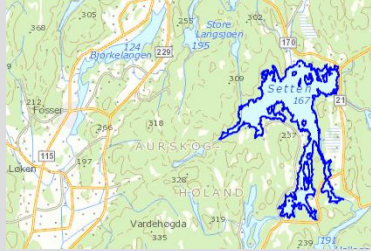
Vurderingen av økologisk tilstand for Hemnessjøen iht. vannforskriften er vist i Tabell 6. Både planteplankton-indeksene og gjennomsnittsverdien av totalfosfor gir tilstandsklasse moderat. Totalvurderingen for 2013 er at Hemnessjøen har en moderat økologisk tilstand, og at miljømålet dermed ikke er oppnådd.

Tabell 6. Økologisk tilstand i Hemnessjøen i 2009-2013, i forhold til vannforskriften. Grenser mellom god og moderat økologisk tilstand (miljømålet) er gitt i parentes.

År	Klorofyll-a µg/L	Plante plankton nEQR	Total fosfor µg/l	Total nitrogen µg/l	STS Partikler mg/l	Sikte dyp m	Biomasse alger mg/m ³
2013	13,9 (10,5)	0,48 (0,6)	21,3 (20)	600	5,5	1,5	1009
2012	10,8 (10,5)	0,60 (0,6)	21,8 (20)	490	5,1	1,6	1818
2011 H	12,9 (10,5)	0,52 (0,6)	25,1 (20)	501	4,4	1,7	1169
2011 E	9,2 (10,5)	0,49 (0,6)	21,5 (20)	441	3,5	1,8	877
2010	11,9 (10,5)		28,3 (20)	580	6,3		1552
2009	10,8 (10,5)		23,0 (20)	411	4,7	1,8	

Setten

Setten

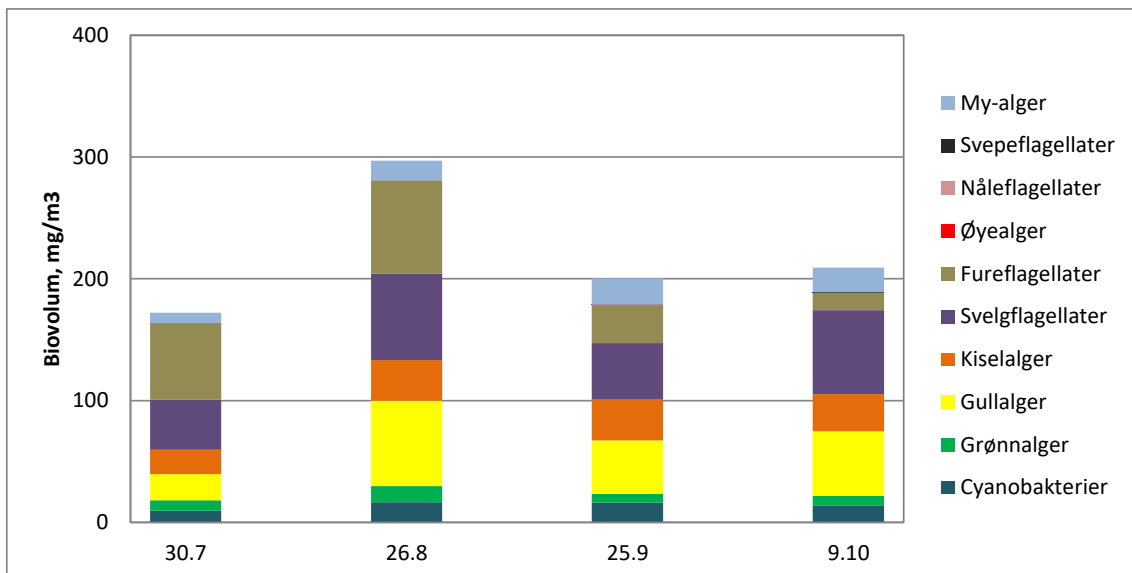

Innsjøkode (Vann-nett):	001-326-L
Beliggenhet:	Aurskog-Høland, Akershus
Vanntype:	L-N3 (Kalkfattig, humøs)
Høyde over havet (m):	167
Påvirkning:	Eutrofiering/Forsuring
Innsjøareal (km ²):	11,6
Maksdyb (m):	62

Setten er en stor og dyp innsjø som ligger 167 m.o.h., øst for Bjørkelangen i Aurskog-Høland kommune. Innsjøen er 11,6 km² og har mange vikar og øyer. Nedbørfeltet består stort sett av skog, men også av noe dyrket mark og tettstedet Setskog.

I 2013 ble det tatt prøver i Setten for å bestemme den økologiske tilstanden i innsjøen. Det ble tatt prøver av en lang rekke vannkjemiske parametere, både parametere som gir informasjon om eutrofiering og om forsuring. Det ble i tillegg tatt prøver av planteplankton. Det ble til sammen tatt fire prøver i Setten, i perioden fra juli til oktober.

Algesamfunnet i Setten var dominert av gullalger, svelgflagellater, fureflagellater og kiselalger. Det var lite blågrønnalger, og den totale biomassen var lav.

Figur 14. Variasjoner i mengde i Setten i 2013.

Vurderingen av økologisk tilstand for Setten iht. vannforskriften er vist i Tabell 7. Både planteplankton-indeksene og gjennomsnittsverdien av totalfosfor gir tilstandsklasse svært god. Forsuringsindeksene pH og ANC (vannets syrenøytraliserende kapasitet) gir tilstandsklasse svært god, og labilt aluminium gir tilstandsklasse god. Totalvurderingen for 2013 er at Setten har en svært god/god økologisk tilstand, og at miljømålet er oppnådd.

Tabell 7. Økologisk tilstand i Setten i 2013, i forhold til vannforskriften. Grenser mellom god og moderat økologisk tilstand (miljømålet) er gitt i parentes. Den øverste tabellen viser eutrofieringsparametere og den underste tabellen viser forsuringsparametere.

Eutrofierings parametre	Klorofyll -a µg/L	Plante plankton nEQR	Total fosfor µg/l	Total nitrogen µg/l	STS Partikler mg/l	Sikte dyp m	Biomasse alger mg/m³
2013	3,0 (9,0)	0,94 (0,6)	4,8 (16)	445	0,9	2,9	220

Forsurings parametere	pH	Uorganisk aluminium µg/l	ANC Vannets syrenøytraliserende kapasitet
2013	6,8 (4,9)	5,3 (30)	146 (30)

Miljøtilstanden i innsjøene sett i forhold til miljømålene

I henhold til vannforskriften skal økologisk tilstand i innsjøer vurderes med hjelp av biologiske indikatorer. Andre parametere (f.eks. næringsstoffkonsentrasjoner, siktedyp) kan brukes som støtteparametere. Miljømålet defineres som grensen mellom moderat og god økologisk tilstand. Planteplankton er den eneste biologiske parameteren vi har målt i denne undersøkelsen, hvor det er utviklet grenseverdier og definert miljømål. I tillegg har vi vurdert støtteparameteren total fosfor, total nitrogen og siktedyp. Alle innsjøene i Haldenvassdraget er humusrike og i tillegg er flere av innsjøene i den øvre delen av vassdraget også sterkt påvirket av erosjonspartikler. Dette påvirker siktedypet og gjør denne parameteren lite egnet som et godt mål på eutrofiering. I selve tilstandsklassifiseringen har vi derfor valgt å vektlegge planteplankton sammen med totalfosfor (Tabell 7)

Totalvurderingen av vannkvaliteten i innsjøene i Haldenvassdraget i 2013 var at Bjørkelangen var i svært dårlig økologisk tilstand, mens Skulerudsjøen, Rødenessjøen, Aremarksjøen og Hemnessjøen var i moderat økologisk tilstand. Femsjøen var i god økologisk tilstand.

Det er typisk for Haldenvassdraget at vannkvaliteten bedres nedstrøms. Grunnen til det er at det er særlig Bjørkelangen som mottar store mengder av erosjonspartikler som er rik på fosfor. Samtidig avtar betydningen av landbruk, en annen viktig kilde av næringsstoffer, fra nord til syd. Sedimentasjon og biologiske prosesser fjerner deler av næringsstoffer i innsjøene nedstrøms av Bjørkelangen. Denne selvrensingen i Bjørkelangen og Skulerudsjøen fungerer som en barriere mot forurensningen av Rødenessjøen, Aremarksjøen og Femsjøen.

Tabell 7. Økologisk tilstand i innsjøer i Haldenvassdraget i 2013. Miljømålet (grenser mellom god og moderat økologisk tilstand) er gitt i parentes, fargekoder er forklart nederst i tabellen.

Innsjø	Klorofyll-a µg/L	Plante plankton nEQR	Total fosfor µg/l	Total nitrogen µg/l	STS mg/l	Sikte dyp m	Biomasse alger mg/m ³
Bjørkelangen	18,1 (10,5)	0,18 (0,6)	33,4 (20)	1700	8,3	0,8	4394
Skulerudsjøen	9,7 (10,5)	0,55 (0,6)	25,0 (20)	1020	5,7	1,1	727
Rødenessjøen	5,4 (9,0)	0,53 (0,6)	18,3 (16)	1030	3,3	1,6	558
Aremarksjøen	8,3 (9,0)	0,47 (0,6)	17,4 (16)	900	3,9	1,8	1239
Femsjøen	3,8 (9,0)	0,65 (0,6)	12,7 (16)	800	2,0	2,4	388
Hemnessjøen (Øgderen)	13,9 (10,5)	0,48 (0,6)	21,3 (20)	600	5,5	1,5	1009

Referanser

Direktoratgruppa Vanndirektivet. 2009. Veileder 01:2009 Klassifisering av miljøtilstand i vann, Direktoratgruppa for gjennomføringen av vanndirektivet, 180 s.

Direktoratsgruppa Vanndirektivet 2013. Veileder 02:2013. Klassifisering av miljøtilstand i vann, Direktoratgruppa for gjennomføring av Vanndirektivet. 263 s.

SFT 1997. Klassifisering av miljøkvalitet i ferskvann. Statens forurensingstilsyn – SFT Veiledning 97:04.